

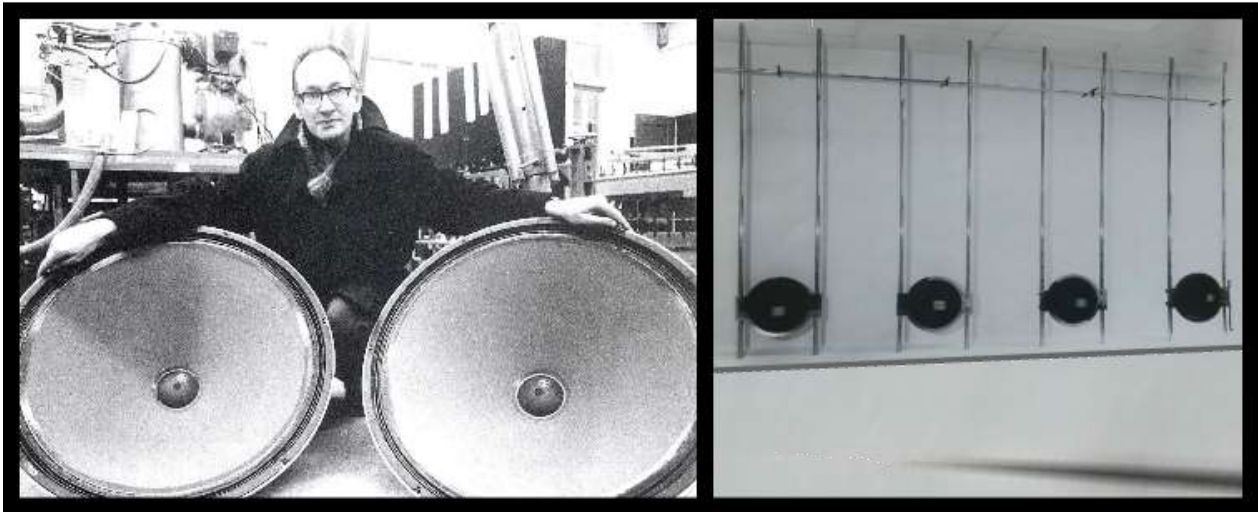
Reconstructie *Ideofoon 1*

In 1967 demonstreerde Dick Raaijmakers tijdens de oprichtingsvergadering van STEIM (Studio voor Elektro-Instrumentale Muziek) in Amsterdam voor het eerst het principe van de Ideofoon, dat hij in de periode 1968 tot 1970 verder ontwikkelde met als resultaat de Ideofonen **1**, **2** en **3**. Raaijmakers: "In de naam 'ideofoon' zijn de begrippen 'idee' en 'foon' verenigd. Het idee komt neer op het buiten bedrijfstelling van de luidspreker als passieve informatiedoorgever. Om dit idee - feitelijk een correctie of reductie - te kunnen uitvoeren, is een kunstgreep nodig: het kortsluiten van de luidspreker door de uitgang te verbinden met de ingang. De luidspreker maakt dan gebruik van zijn eigen signaal en heeft geen informatie van buitenaf meer nodig. Het doel van deze provocatieve ingreep is de luidspreker te dwingen niets van zijn ware hoedanigheid te onthullen. Hij raakt daarmee weliswaar een deel van zijn wezen als medium krijt, maar krijgt er iets substantiëlers voor terug, namelijk de mogelijkheid om zijn eigen ingangsignalen samen te stellen, waardoor hij en niemand anders verantwoordelijk is. In de ideofonen is de luidspreker, kortom, zijn dienende taak kwijt en promoveert hij van passieve weergever tot actieve 'spreker', ja zelfs tot 'componist' van zijn eigen muziek..." (uit: 'Dick Raaijmakers, een Monografie, 2007')

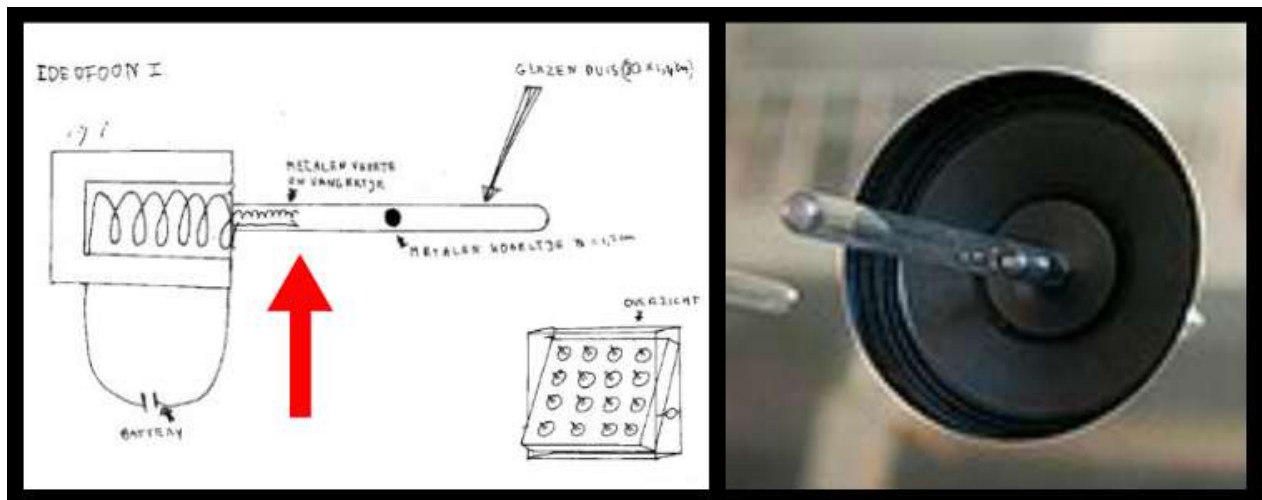
Reconstructie opstelling Gemeentemuseum 1973 Ideofonen 1 (achtergrond), 2 (midden) en 3 (rechts onder)

Omdat van de enorme (11 x 4,5 meter) Ideofoon **2** nog maar weinig bewaard is gebleven, zijn voor 16 mei aanstaande alleen de Ideofonen **1** en **3** in de tuinzaal van het Gemeentemuseum opgesteld. Zo vlot als dit hier is opgeschreven zo ingewikkeld was het om dit voor elkaar te krijgen. Van Ideofonen **1** en **2** bleken namelijk in de loop der jaren veel onderdelen te zijn zoekgeraakt en wat er van de wegstoot-mechanismen was overgebleven functioneerde niet meer. Alleen Ideofoon **3** bleek de tand des tijds goed te hebben doorstaan.

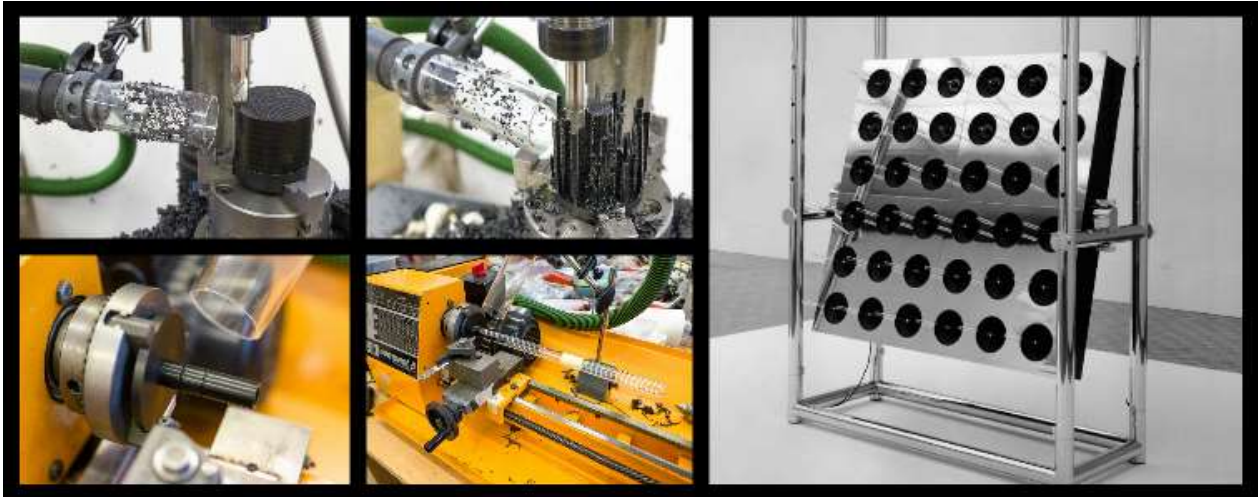
Dick Raaijmakers met de eerste twee speakers van Ideofoon 3. Rechts: foto van de opstelling 1973 in het Gemeentemuseum Den Haag

Dat het niet best was gesteld met de nummers **1** en **2** werd duidelijk toen het bericht kwam dat de Witteveen+Bos-Prijs voor Kunst+Techniek 2011 aan Dick Raaijmakers zou worden verleend en het plan werd opgevat om ter gelegenheid van de uitreiking de Ideofonen in de Bergkerk te Deventer op te stellen. Omdat vanwege de beschikbare tijd de restauratie (de reconstructie, beter gezegd) van Ideofoon **II** geen optie was, werd alleen de reconstructie van Ideofoon **1** in opdracht gegeven – mede namens het Nederlands Instituut voor Mediakunst en ToDaysArt Festival als betrokken partners. Die taak is vervolgens zo waarheidsgetrouw door Renee Bakker uitgevoerd, dat een oorspronkelijk (niet gedocumenteerd) technisch probleem van het origineel is mee-gereproduceerd: het principe waarmee de stalen balletjes door de luidsprekers in de glazen buisjes worden weggestoten.

Wegstootmechanisme (tekening van Dick Raaijmakers). De rode pijl geeft aan waar de slijtage plaatsvindt

Dit wegstoot-proces veroorzaakt minuscule maar daarom niet minder destructieve vonkjes, waardoor de werking van het geheel op den duur teniet wordt gedaan. Hoewel zelfvernietigende apparaten een serieus thema vormen binnen Raaymakers' oeuvre, past deze eigenschap niet bij het tijdloze karakter van de ideofonen-reeks.

Links: fabricage wegstootmechanisme en bewerking voet glazen buis | Rechts: Ideoon 1, opstelling Gemeentemuseum Den Haag 1973

Teneinde de werking van idefoon 1 voor de presentatie in het Gemeentemuseum (en ook later) te kunnen garanderen, heeft de Johan Wagenaar Stichting (dankzij een bijdrage van de Société Gavignies) Bram Vreven (die ook bij de eerdere reconstructie betrokken was) bereid gevonden om de werking van het wegstoot-mechanisme zodanig te optimaliseren dat de hierboven genoemde slijtage tot een minimum kan worden beperkt. Niet bepaald een makkelijke opdracht. Om bijvoorbeeld te kunnen voorkomen dat de 36 luidsprekerconussen het op den duur alsnog zouden begeven, moest er zowel licht als flexibel materiaal gevonden worden waarmee het wegstootmechanisme stabiel(er) (dan bij de eerdere reconstructie) op die conussen gemonteerd zou kunnen worden. Een aantal onderdelen van dit mechanismes is opnieuw gefabriceerd. Verder is de rand van de glazen buisjes waarin de kogeltjes heen en weer schieten zodanig behandeld dat er geen barsten meer kunnen ontstaan. Om de ideale afstemming van de werkende onderdelen te kunnen bepalen, heeft Bram Vreven tenslotte het vernieuwde mechanisme in een experimentele opstelling net zo lang getest tot die verhouding was gevonden.

**HUIS
NIEUWE
MUZIEK**

FONDS 21

Witteveen Bos

 s G société Gavignies

Nederlands Instituut
voor Mediakunst

today'sart